

KULTURMILJÖUTREDNING

DETALJPLAN LASARETTET 6 OCH 7

2023-12-22

Vänersborgs kommun

Medverkande

Beställare

Vänersborgs kommun

Planingenjör Marie Karlsson

Konsult

AU Kulturmiljö AB

Bebyggelseantikvarie Adam Augustsson (författare, uppdragsansvarig)

Innehåll

Inledning 4
Bakgrund och syfte.....4
Metoder.....4

Förutsättningar 6

Kulturhistoriskt sammanhang..... 8
Vattnet och kommunikationerna.....8
Parkmiljöer med kyrkogårdar och institutioner.13
Sambanden med stadskärnan 15

Kulturvärden.....16

Stadsrum - känslighet och riktlinjer..... 22
Stadsrum 1 Hamnkanalen.....23
Stadsrum 2 Planområdet 24
Stadsrum 3 Lasarettsområdet.....25
Stadsrum 4 Krematoriet och kyrkogården 26
Stadsrum 5 Fängelsebacken
och stationsområdet.....27
Samlad känslighet- och tålighetsanalys
med riktlinjer.....28

Källförteckning..... 30

Bilaga - Historiska kartor 31

Inledning

Bakgrund och syfte

Miljö- och byggnadsförvaltningen har den 9 mars 2022 mottagit en ansökan om planbesked gällande fastigheterna Lasarettet 6 och 7 samt del av Lasarettet 2 i Vänersborg.

Sökanden är Intea Fastigheter AB som äger Vänerparken. Företaget specialiserar sig på lokaler för samhällsfunktioner. Sökanden önskar att genom planläggning få prövat möjligheten att utveckla området med lokaler för kontor och samhällsverksamheter i nära anslutning till resecentrum.

Vänersborgs kommun har efterfrågat en kulturmiljöutredning som underlag till planarbetet. Arbetet har utförts under november 2023 av AU Kulturmiljö AB.

Metoder

Kulturhistoriskt sammanhang

Först och främst har historiska kartöverlägg utförts för att kunna utröna områdets bebyggelse- och landskapshistoriska förändringar över tid. Detta moment ger en bild av områdets kulturhistoriska sammanhang.[1]

Kulturmiljöanalys

Därefter har en kulturmiljöanalys utförts. Den fysiska miljön analyseras med det kulturhistoriska sammanhanget som grund. Detta har lett till ett antal beskrivna miljöer och objekt med kulturhistoriska värden.

Hur värdena kommer till uttryck i området förtydligas i form av så kallade värdebärande karaktärsdrag.

Känslighet- och tålighetsanalys med riktlinjer

Värdebeskrivningen omsätts i en känslighet- och tålighetsanalys; det vill säga hur de utpekade värdena är känsliga respektive tåliga för de förändringar som detaljplanen förväntas medföra.

Genom ett antal vyer - utvalda baserat på kulturmiljöns värden och de planerade förändringarna - klargörs möjligheterna att ta emot nya inslag utan att den kulturhistoriska karaktären eller värdena påtagligt förändras i negativ riktning.

Utifrån de värdebärande karaktärsdragen ges förslag till riktlinjer för att på olika sätt värna, stärka värdena samt minimera skada för dessa. Riktlinjerna är författade med utgångspunkt i hur de värdebärande karaktärsdragen kan tänkas påverkas av planerade åtgärder.

Avsnittet avslutas med en sammanfattande känslighet- och tålighetskarta med riktlinjer för nytillskott.

1 Kulturhistoriskt sammanhang är ett visst identifierat och avgränsat historiskt utvecklingsförlopp med ingående verksamheter eller aktiviteter som präglat en företeelse. Det kulturhistoriska sammanhanget ligger tillsammans med de fysiska uttrycken till grund för det kulturhistoriska värdet.

Kulturhistorisk värdering

Möjlighet till kunskap och förståelse

Detta kriterium är en bedömning varför, på vilket sätt och i vilken grad miljön ger möjlighet att utvinna och kommunicera kunskaper om det kulturhistoriska sammanhanget (förmedlat i historiken tidigare).

Kulturhistorisk helhet

I denna aspekt av värderingen analyseras företeelsens ”fullständighet” med avseende på kvarvarande beståndsdelar från miljöns historiska utveckling. Om miljön har en lång historisk utveckling ska de fysiska spåren främst betraktas ur en processkontext (som en kontinuerlig utveckling). De miljöer och byggnader som är tillkomna under en kortare period betraktas däremot i första hand ur en tidskontext där miljöns präglande tidsperiod/-er analyseras.

Kulturhistorisk relevans

Kulturmiljöns betydelse ur ett lokalt, regionalt och nationellt perspektiv. Miljön jämförs med snarlika miljöer på andra ställen.

Källa: Riksantikvarieämbetet, Plattform för kulturhistorisk värdering och urval.

Känslighet- och tålighetsbedömning

Känslighetsbedömningen utgår från de tidigare identifierade värdebärande karaktärsdragen i landskapet, som i sin tur är knutna till den kulturhistoriska utvecklingen och de verksamheter som funnits i området.

Vägledande i arbetet har RAÄs kriterier för känslighetsbedömning varit (Rapport Kulturmiljöers känslighet):

1. Värden som är knutna till uttryck för en avgränsad period, kan vara känsliga för dominerande nutida tillägg.
2. Landskap som är präglade av utveckling av en viss verksamhet eller aktivitet över tid, kan vara känsliga för tillägg som saknar samband med verksamheten eller aktiviteten.
3. Uttryck som återspeglar olika tiders kontinuerliga nyttjande av en viss plats, kan vara känsliga för tillägg som förändrar eller bryter mot platsens specifika förutsättningar och egenskaper.

Källa: Riksantikvarieämbetet, Plattform för kulturhistorisk värdering och urval.

Förutsättningar

Kommunala intressen

Planområdet ligger i anslutning till lasarettsområdet med krematoriet. Området är utpekat som värdefull bebyggelsemiljö (K6) i fördjupad översiktsplan för Vänersborgs stad och Vargön.

Angränsande till området mot norr är stationshuset och stadskärnan som omfattas av flera byggnadsinventeringar och även ett program för bevarande och utveckling (2020).

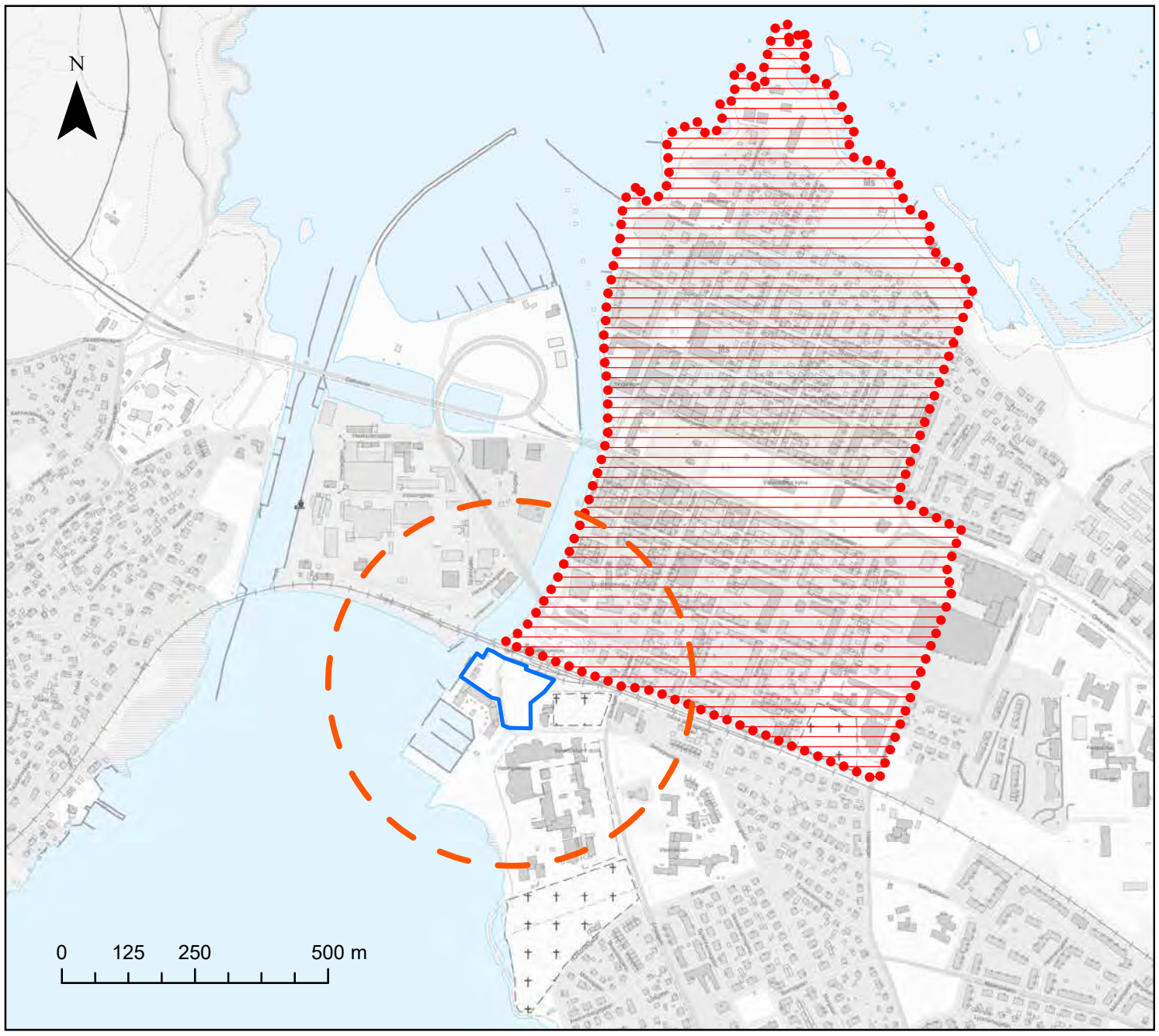
Nationella intressen

Stadskärnan med stationshuset omfattas även av riksintresse för kulturmiljövård, Vänersborg [P20].

FÖP - Riktlinje för området

Institutionsområde kring Vänerparken (K6)

Inom området finns särskilda kulturhistoriska värden att ta hänsyn till. Gamla Lasarettet, Vänerskolan och Trons kapell är byggnader med höga kulturhistoriska värden. Kulturhistorisk utredning bör göras innan ändringar görs som kan påverka dessa värden. Området tolkas som särskilt värdefullt bebyggelseområde i plan- och bygglagens mening.

Utredningsområde

Planområde

RAÄ Riksintresse Kulturmiljövård

Vänersborg [P20]

Motivering:

Residensstad präglad av 1600-talets stadsbyggnadspolitik och förändringar efter branden 1834 som gjorde staden till en förebild för det sena 1800-talets stadsbyggande.

Uttryck för riksintresset:

1600-talets rätvinkliga planmönster och den något snett orienterade Residensgatan, ett spår av de ursprungliga stadsbefästningarna. Äldre småskalig träbebyggelse, residensstadens karaktärsbyggnader och den s k kulturaxeln, den efter 1834 års brand till parkstråk förvandlade mittersta kvartersraden med offentliga byggnader och stenhusfasader, vilken blev en viktig förebild för det sena 1800-talets esplanader.

Vattnet och kommunikationerna

Den äldsta staden

Stadens invånare levde under 1600- och 1700-talen till stor del på transporter av järn och trä. De rikare var ofta ombud för köpmännen i Göteborg, medan de mindre bemedlade utgjordes av förmän, flottkarlar, skeppare och besättningsmän. Sjöfarten var med andra ord den dominerande verksamheten i staden, som det mesta kretsade kring.

Den gamla landsvägen, Edsvägen, hade stor betydelse för landtransporterna till och från Vänersborg. Denna väg var den huvudsakliga farleden söderut för att komma förbi de höga fallen i Vargön och Trollhättan. Vid Vänersborg lastades kärrorna om till sjöburna transporter och tvärtom – en omfattande verksamhet koncentrerad till staden som pågått sedan åtminstone 1500-talet.

På 1600-talet var Vänersborg ständigt i farozonen för krig från danskarna. Där landsvägen mötte vattnet, på kullen vid Edsgatan 2, anlades en försvarsskans 1644, som ingick i ett befästningsverk kring staden.

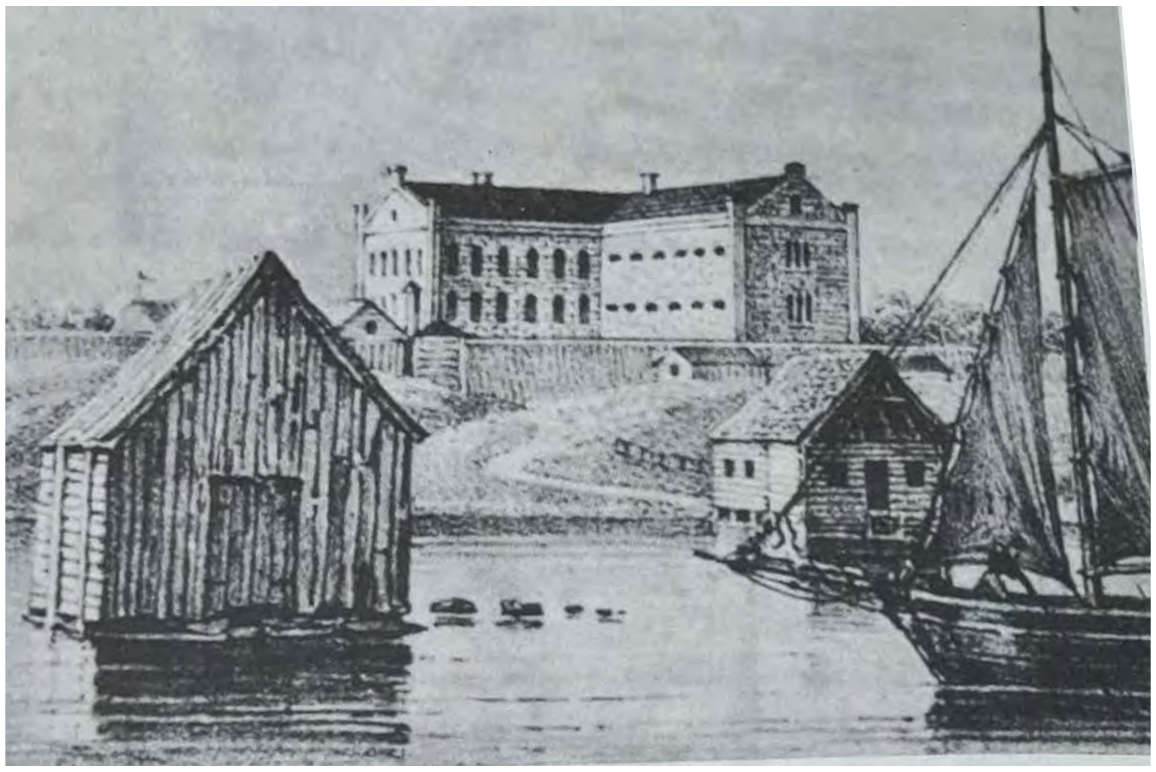
Ledande redarstad och hamnstad

En rad händelser från 1700-talets slut till 1800-talets mitt ledde fram till Vänersborgs roll som ledande redarstad vid Vänern. Trollhätte kanal (1800 års samt 1844 års slussleder) och Dalslands kanal (1868) var här bidragande till den kraftigt ökande handeln via staden.

Det strategiska läget och den omfattande sjöfarten innebar även en blomstring för skeppsvarven i Vänersborg. Inom planområdet låg från ca år 1856 varvet Binäset. I omgivningarna fanns även varv vid Dyviken (nuvarande stationsområdet), Tackjärnsbacken och Tenggrenstorp. Varven i Vänersborg tillverkade flera oceangående fartyg, verksamheten kulminerade under 1880-talet. När de sista större fartygen lämnade varven 1883 hade cirka 100 större fartyg tillverkats i Vänersborg.

Det stora projektet i innerstaden på 1800-talet var Hamnkanalens anläggande och reglering. Regleringen genomfördes som en del av anläggandet av 1844 års slussled. Kanalen med dess kajmurar bildade stadens nya, skyddade hamn och centrum för transporter av varor. Påkostad bebyggelse uppfördes längs stråket. Stadens köpmän fick en av sina största inkomster genom den rikliga transporten av havre från de dalsländska odlingsbygderna. Vänersborg hade stapelrättigheter och kunde försälja havren direkt till England, där den tidiga industrialismen inneburit stora befolkningsökningar och många dragdjur i behov av foder.

I hamnkanalens södra ände kopplades den sedermera samman med järnvägstrafiken. Tanken var kanske att de två verksamheterna skulle stärka varandra, men faktum blev att järnvägen så småningom konkurrerade ut hamnkanalens roll som transportled genom samhället.

Längs Hamnkanalen - från nuvarande Verkstadsgränd och nedåt - vidtog varven. På denna bild syns sjöbodar i vattnet och ovanför det Fängelset, 1850-tal. Platsen bör vara precis på gränsen till planområdet.

Fotografi från slutet av 1800-talet, taget från norr mot varvsverksamheterna söder om Verkstadsgränd. I Hamnkanalen och Vassbotten märks den livliga fartygstrafiken.

Järnvägen

Järnvägen kom till staden 1867 i och med anläggandet av sträckan Herrljunga-Uddevalla. Dragningen söder om staden innebar länge en naturlig gräns för stadsbebyggelsen. Stationshuset färdigställdes 1866 efter ritningar av arkitekt Claes Adelsköld.

Inom planområdet

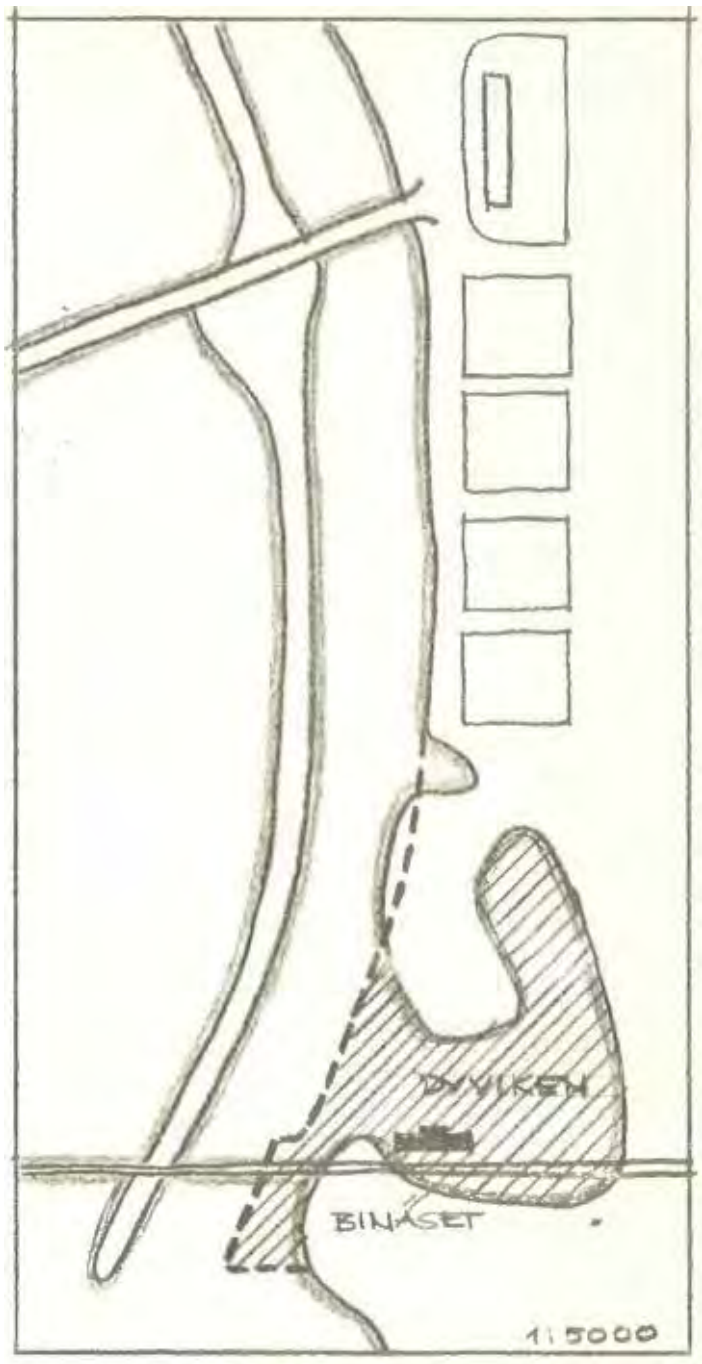
Vid 1800-talets mitt anlades Binäsets skeppsvarv, där marinan är idag. Varvet var endast verksamt cirka år 1856-1866. En känd redare vid varvet var G.V. Plate.

Marken för varvet upplåts till stationsområdet 1866. Järnvägsbolaget ålade sig att bekosta anläggande av ”kaj av murad gråsten med sandstensbetäckning” (se figur nedan med streckad linje, stationshuset markerat helsvart figur).

Stationsområdet tog över allt mer av området ned mot vattnet. Äldre fotografi visar flera stickspår som löper in i planområdet kantade av flera hamnmagasin. Kring 1900-talets mitt har ytterligare ytor fyllt igen (söder om planområdet). Då uppkom dagens utseende inom planområdet med kajermurar i betong och pollare i granit förbundna med kättingar av järn.

1870-tal. Öppna kajytor präglade även då området. Bild tagen uppifrån Edsvägen. Till vänster utanför bild är grifteplatsen.

Streckad linje visar den södra delen av hamnkanalen vars kajer bekostades av järnvägsbolaget 1866. Åtgärderna innebar igenfyllningen av Dyviken (norr om stationshuset) samt uträtningen till kajer inom planområdet (vid Binäset).

Kajområdets utseende i slutet av 1800-talet.

Kajområdets utseende i mitten av 1900-talet.

Stationsområdet med bangården kring sekelskiftet. Marken har fyllts ut och har bebyggts med hamnmagasin m.fl. byggnader.

Nedan: Ett lok på UWHJ järnväg passerar på den gamla svängbron över Hamnkanalen, 1920-tal. Närmast vattnet, inom planområdet, är ett magasin med två karaktäristiska ventilationshuvar och ett högt mansardtak. Direkt till vänster om magasinet skymtar stationshuset med dess skorstenar och sidopartier med pyramidtak. I bakgrunden, i mitten av bilden, sticker fängelset upp.

Bangården 1987, 120-årsjubileum.

Parkmiljöer med kyrkogårdar och institutioner

Söder om järnvägen var karaktären länge präglad av en glest bebyggd odlingsbygd i den flacka sluttningen från Edsvägen ned till vattnet. I takt med residensstadens och hamnstadens framväxt under 1800-talet etablerade sig karaktäristiska institutionsområden och några av de nämnda varvsverksamheterna söder om staden.

Grifteplats anläggs

En grifteplats invigdes 1808. Efter ritningar av arkitekt Fredrik Magnus Piper uppfördes några år senare bisättnings- och benhus. Stenobelisker av sandsten och slipad täljsten uppfördes och kyrkogården inhägnades med järnstaket vid entrén i öster. Kyrkogården fick en geometrisk anläggning med gravarna uppradade i rader mot väster.

Lasarettets utveckling

Det första lasarettet uppfördes redan 1837 på nuvarande Riksbankshusets tomt Hamngatan 11. Den gamla byggnaden motsvarade inte den nya tidens krav och 1876 inköptes Villa Augusta med tomt, belägen nära Beateberg söder om stadskärnan, vid Edsvägen. 1879 uppfördes det nya Lasarettet. Strax därpå anlades även döv- och blindskolan på andra sidan Edsvägen. Lasarettet bedömdes ha plats för 100 sjuka, däribland 18 kurhuspatienter och 4 sinnessjuka.

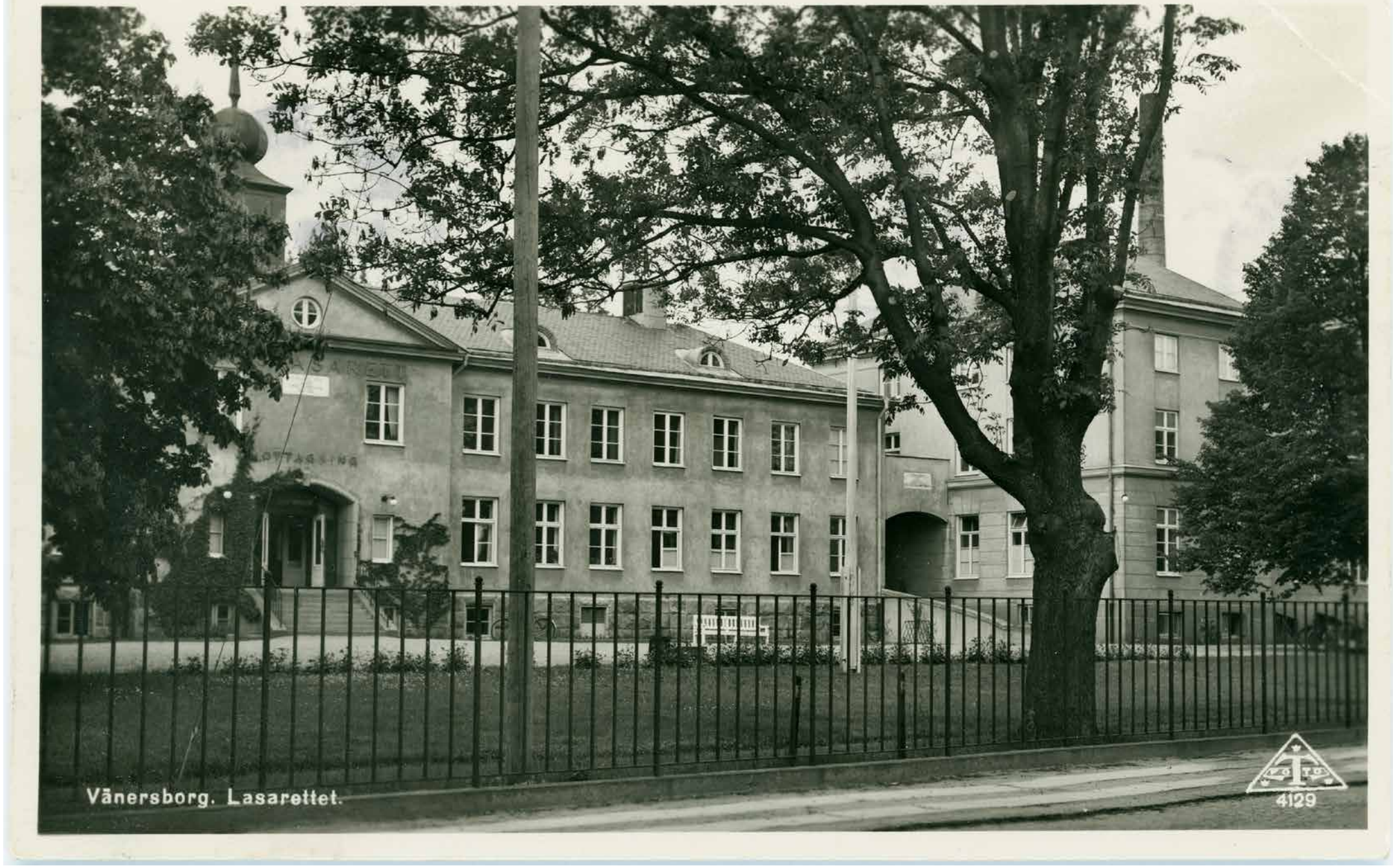
Som ett led i lasarettets utvidgning uppfördes år 1929-1931 ett kapellkrematorium vid kyrkogården. Ursprungligen omfattade förslaget enbart likbod och obduktionssal – funktionen utökades med krematorium genom förslag från Eldbegängelseföreningen, som propagerade för kremering istället för jordbegravning, av ekonomiska och sanitära skäl. En bred mittgång anlades fram till kapellet från Edsvägen. Samtidigt som det nya krematoriet genomgick även lasarettet en omfattande utvidgning. Anläggningen delades in i tre delar; medicinska, kirurgiska och röntgenavdelningen. Ytterligare utbyggnader följde med öronavdelning, kvinnoklinik, barnavdelning och ögonavdelning.

Lasarettet har därefter byggts ut i omgångar. En större utbyggnad skedde på 1950-talet. Lasarettsverksamheten skulle komma att bli en av stadens viktigaste. Vid mitten av 1900-talet uppgick antal vårdplatser till 345 och antal anställda till 208.

1983-1987 uppfördes NÄL, Norra Älvsborgs Länssjukhus, och patienterna från Vänersborgs lasarett flyttades hit. Verksamheten lades ned på lasarettet. Ett medicinhistoriskt museum inrättades i lokalerna. Till området flyttades år 1995 ”dårstugan” från Möjered.

Övriga institutioner

Ytterligare längre i söder fortsätter institutionsbebyggelsen att prägla området med Vänerskolan (inrättad som s.k. döv- och blindskola 1877) samt Strandkyrkogården (anlagd 1887). I Vänerparken anlades också en förskola på cirka 1960-talet samt ett badhus på 1980-talet. Institutionerna från olika tider har medvetet bundits samman genom parkgrönskan i Vänerparken och genom färgsättning och materialval (ljusgula putsfasader).

Sambanden med stadskärnan

Som nämnts har planområdets närområde historiskt varit präglat av läget söder om stadskärnan där järnvägen utgjort en barriär och gräns för stadsbebyggelsen. Även topografin har varit en barriär med särskilt Fängelsebackens och Försvarsskansens höjdparti som inramar stationsområdet. Efter rivningen av befästningsverket uppfördes officersmäss med övernattningsställe för Västgöta Dals regemente på samma plats på 1820-talet. Fängelset anlades några decennier senare år 1851. Båda anläggningarna fick genom sin höga placering en mycket synlig plats med utblickar mot omgivningarna.

Planområdet står sedan dess i visuellt och funktionellt samband med stadskärnan genom Hamnkanalens, officersmässens, fängelsets och stationshusets synlighet i området.

Kulturvärden

Nedan beskrivs de inom utredningsområdet identifierade kulturvärdena. Vissa värden berörs direkt, andra mer visuellt/indirekt. Indirekt berörda värden beskrivs utifrån hur de upplevs in mot och utåt från planområdet (dvs den karaktär som kan påverkas av planerad förändring inom planområdet).

Direkt berörda värden inom planområdet beskrivs däremot mer ingående med fokus på enskilda objekt och detaljer. Då planområdet främst upptas av parkering så är de direkt berörda värdena begränsade, men det finns några styckna, se vidare nedan.

Hamn- och stationsområde

Hamn, sjöfart och varvsverksamhet

- Hamnkanalen med dess kajmurar är en karaktär som fortsätter även söder om järnvägsbron, väster om planområdet. Utloppet i Vassbotten har varit historiskt viktig för stadens sjöfart, rederier och varv.
- En båtuppdragningsramp avgränsad med kajmurar i betong och pollare med kättingar (nr 1 på karta) har betydelse som referens till dessa verksamheter.
- Det öppna kajområdet närmast vattnet är viktigt att bibehålla som inramning till området, för upplevelsen och förståelsen för nämnda historiska verksamheter. Närliggande småbåtshamn bidrar också till en starkare kontinuitet kopplat till sjöfart.

Stationsområde

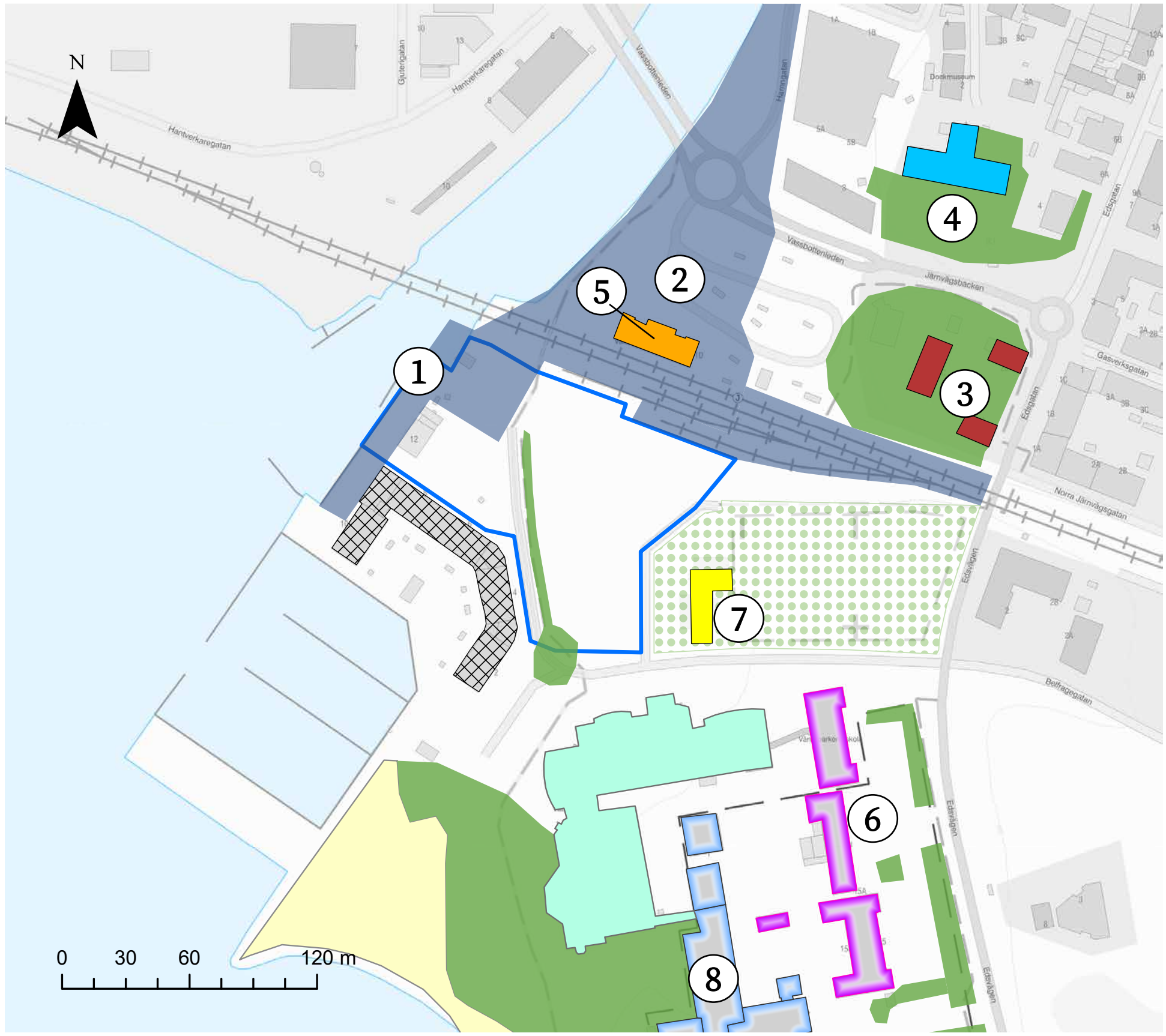
- Det öppna stationsområdet kring järnvägsspåren är av betydelse för stationshusets (2) synlighet i stadsbilden. Det har funnits magasinsbyggnader m.m. i stationsområdet historiskt, så miljön tål ny bebyggelse. Men en låg skala närmast vattnet och stationshuset är karaktärsdrag som har historisk bäring.

Kajmurar i betong med pollare är från 1900-talets mitt men utgör ändå en referens till den äldre hamn- och stationsamhällets vetrksamheter. Markerade med nummer 1 på karta på nästa sida.

Planområde

- Planområde

Värden

Bebyggelse

- Officersmässen 1820-tal
- Fängelset 1851
- Stationshus
- Vårdinstitution 1870-1900
- Krematorium
- Vårdinstitution 1900-talets andra hälft
- Vänerparkens skola samt badhus 1980-tal

Parkgrönska

- Kyrkogård
- Parkgrönska till Lasarettet | Parkgrönska i stadskärnan
- Sentida utfylld mark

Hamn- och stationsområde

- Hamn- och stationsområde

Övrigt

Sentida bebyggelse

- Sentida bebyggelse

Bebyggelse

Officersmässen och Fängelset

- Officersmässen (3) och Fängelset (4) har båda upphöjda placeringar med påkostade utföranden som gör att de sätter prägel på omgivningen, även planområdet.
- De båda byggnaderna präglas, liksom krematoriet och lasarettsbyggnaderna av de ljusgult målade fasadmaterialen med de ljusare listverken.

Stationshuset 1866

- Stationshuset (5) har en öppen placering i området som ger den en synlighet i stadsbilden.
- Även stationshuset har ljusgult målade fasader med brutet vita listverk. Färgställningen skapar tydliga samband med institutioner i området.

Vårdinstitutioner 1870-1900

- Lasarettets (6) byggnader samt f.d. dövskolan är alla orienterade med långsidorna vettande mot Edsvägen. De enhetligt ljusgult, slätputsade fasaderna och den jämna fönstersättningen är präglande drag.
- ”Dårstugan” från Möjered är hitflyttad till lasarettsområdets inre gård.

Krematorium

- Utformningen av krematoriet (6) följer samma karaktärsdrag som tidigare nämnda institutioner; präglad av stramt klassicistiska former i ljusgul slätputs.

Vårdinstitutioner 1900-talets andra hälft

- Med de senare utbyggnaderna (7) blir lasarettsområdet mer storskaligt och tätt bebyggt, på bekostnad av parkgrönskan.
- Byggnaderna kännetecknas av den högre skalan än tidigare (5-6 våningar) samt det rationella byggnadssättet utan fasaddekor.
- Drag som återkommer från de äldre lasarettsbyggnaderna är orienteringen på tomten.

Skola samt badhus 1980-tal

- I riktning mot planområdet har en större nybyggnad uppförts i postmodernistisk stil under 1980/1990-talet. Det är Vänerparkens skolas 7/8-våningshus placerat i rät vinkel mot lasarettsbyggnaderna. Byggnaden har en avvikande skala i miljön men den rätvinkliga placeringen och inslagen av gulockra i fasaderna - bland annat den markerade ovanvåningen - utgör anpassningar till karaktärsdragen hos institutionerna.

Parkgrönska

Kyrkogårdar

- Kyrkogårdarna inramar och avgränsar lasarettsområdet åt både norr och söder. På tidstypiskt sätt inramar de vårdinstitutionerna i avskiljande grönska.

Parkgrönska i lasarettsområdet och stadskärnan

- Viss parkgrönska bevarades dock även efter utbyggnader av lasarettsområdet, grönskan präglar fortfarande området - dels genom de trädrader som finns kvar inom planområdet kring gränser och vägsträcknigar, dels i omgivningarna; framförallt uppe vid Officersmässen och Fängelset.

Utfylld mark som är en del av Vänerparken

- Parkområdet mellan lasarettsområdet och vattnet har utökats under 1900-talet genom utfyllnader. Dessa områden är också en del av parkgrönskan.

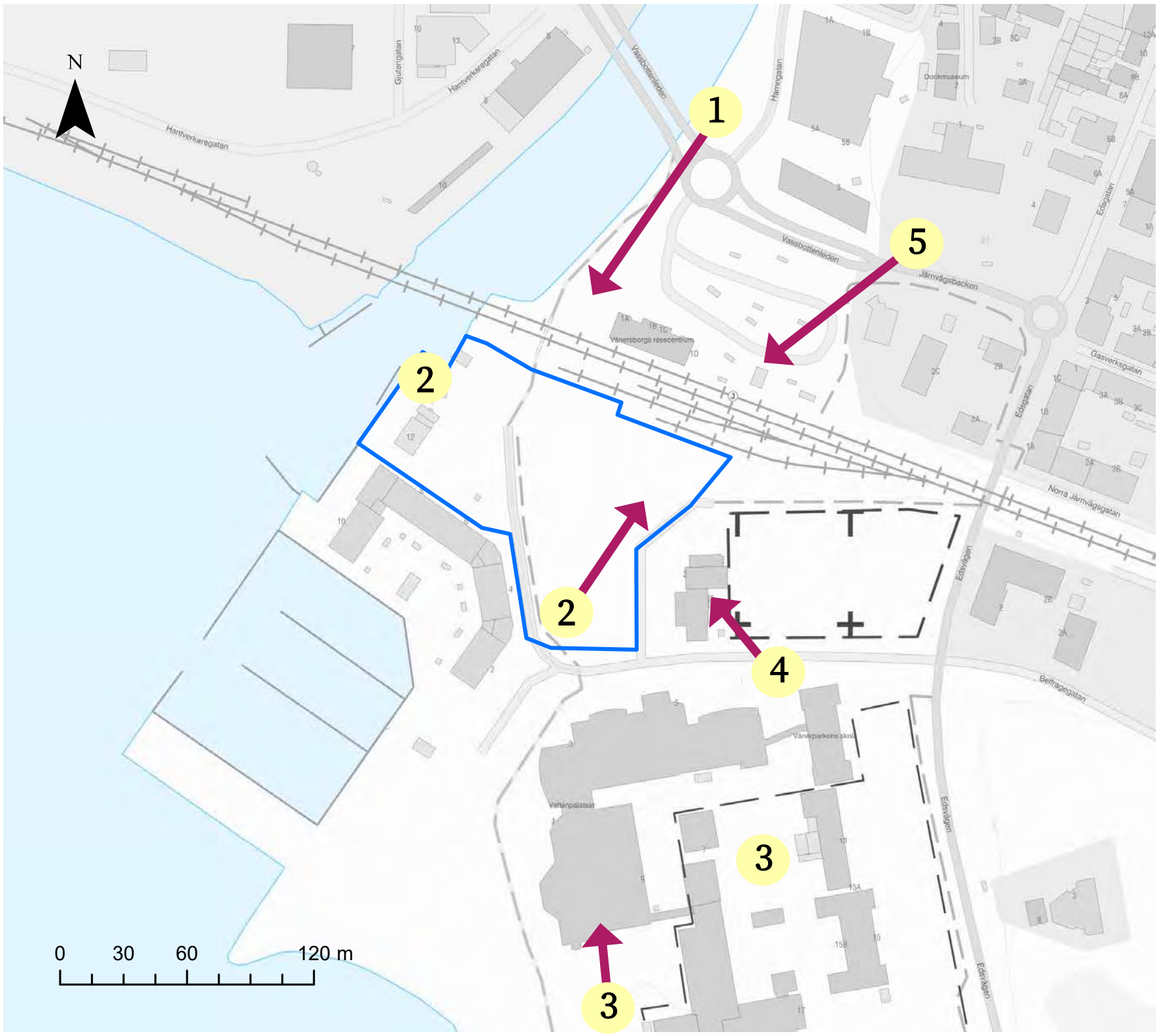

Stadsrum - känslighet och riktlinjer

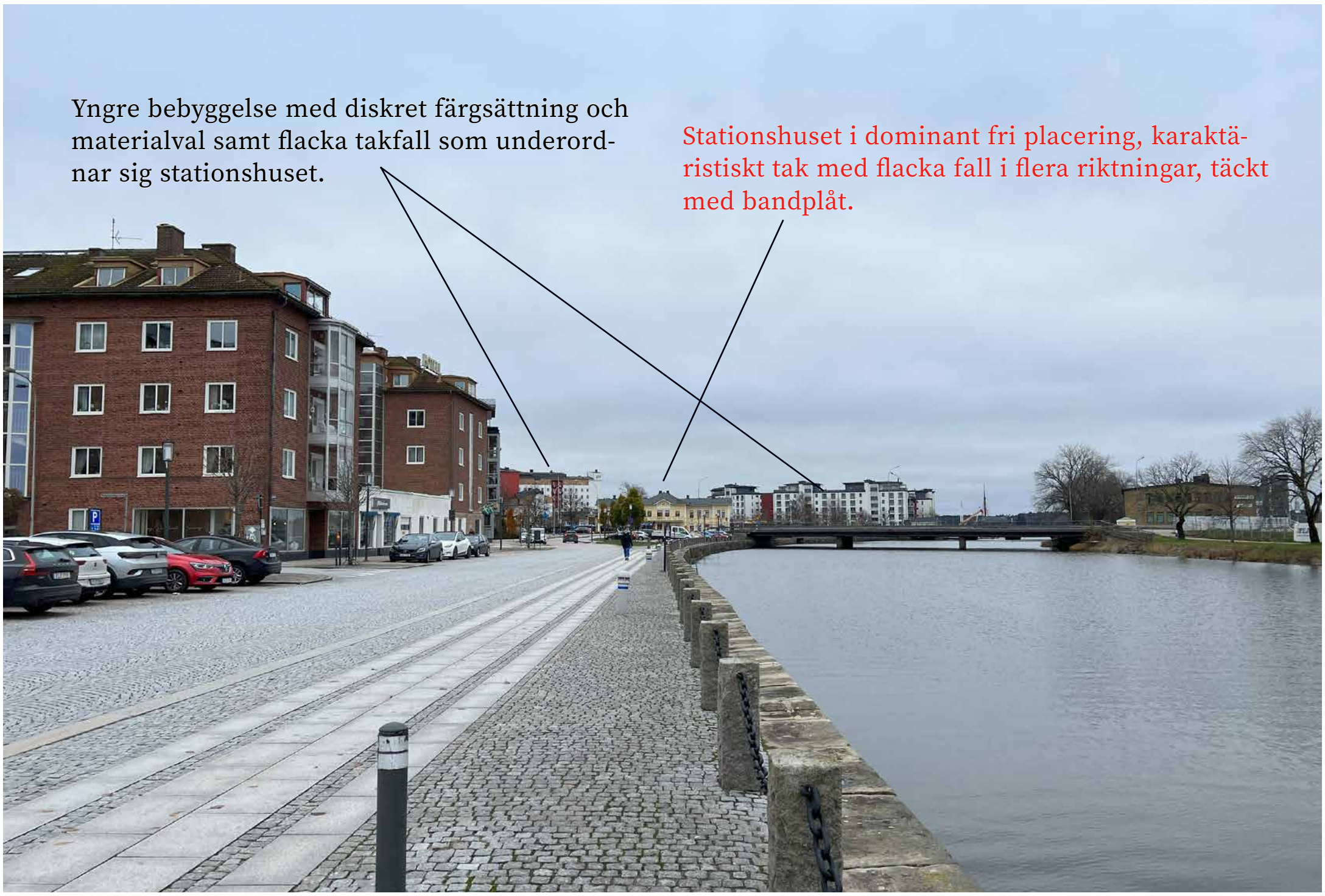
Nedan beskrivs identifierade kulturvärden i termer av stadsrum med känsliga egenskaper och visuella samband. Känsligheten ligger till grund för framtagande av riktlinjer för gestaltning.

Planområde

Planområde

Stadsrum 1 Hamnkanalen

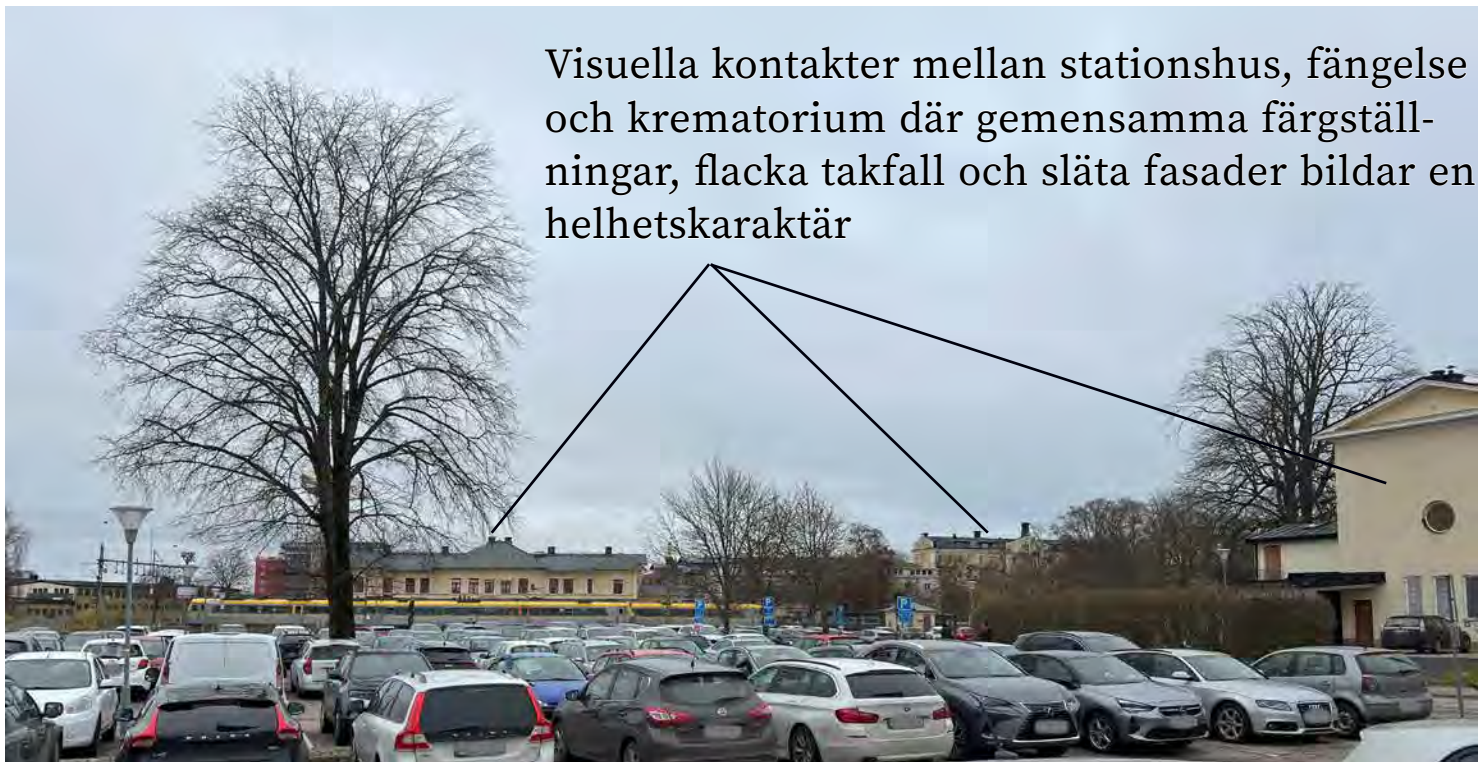

Stadsrummet Hamnkanalen med värdefulla samband mot stationshuset och planområdet. Känsliga egenskaper med avseende på riksintresse markerade med röd text.

Känslighet och riktlinjer:

- Tillskott inom området utförs med underordnad/harmonierande färgsättning, materialval och takformer gentemot stationshuset. Det är viktigt att stationshusets särspräglande tak fortsatt kan urskiljas mot bakomvarande planerade nytillskott.

Stadsrum 2 Planområdet

Båtuppdragningsramp med kajmurar, pollare och kättingar.

Kajområde med kajmurar, sjöbodar och småbåtshamn.

Känslighet och riktlinjer:

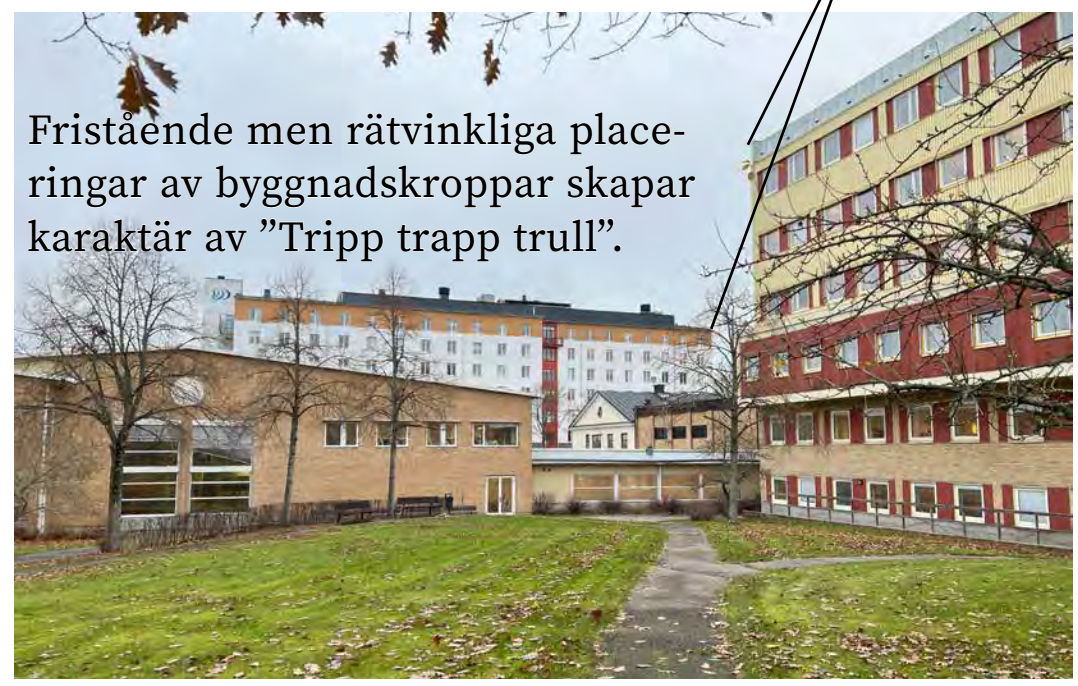
- Visuella kontakter mellan karaktärsbyggnaderna bibehålls.
- Skala på nytillskott närmast stationshuset bör motsvara stationshusets höjd.
- Vid utförande av tillskott i miljön beaktas institutionernas dominerande färgsättningar av fasader och listverk/detaljer. Färgsättning kan avvika men bör harmoniera/underordnas.
- Flacka/platta takfall, släta och enhetligt färgsatta fasader är lämpligt som utgångspunkt för nytillskott.
- Kajområde med kajmurar, båtuppdragningsplats och småbåtshamn bör bibehållas och integreras i skapande av ett stråk längs vattnet. Stråket kan förlängas norrut till Hamnkanalen (järnvägens barriär överbyggas med viadukt eller liknande).

Stadsrum 3 Lasarettsområdet

Känslighet och riktlinjer:

- Tillskott inom området utförs med underordnad/harmonierande färgsättning, materialval och takformer gentemot övrig institutionsbebyggelse.
- Flacka/platta takfall, släta och enhetligt färgsatta fasader är lämpligt som utgångspunkt för nytillskott.
- De fristående institutionsbyggnadernas ändå åtskilda karaktär volymmässigt och i utförande kan plockas upp i tillkommande bebyggelse. De varierande men ändå tydligt successivt ökande, volymerna är här möjlig att utgå ifrån - dvs att ny byggnad får en snarlik orientering som gör att en sådan upplevelse kan bibehållas.
- Lasarettets f.d. byggnader präglas av hög kvalité i material och utförande, oavsett uppförandetid. Den sparsmakade dekoren och de flacka takfallen med de små takutsprången går igen i alla tidsperioder. Takmaterial i svart bandplåt är vanlig i området.

Avsaknad takutsprång

Fristående men rätvinkliga placeringar av byggnadskroppar skapar karaktär av ”Tripp trapp trull”.

Fristående men rätvinkliga placeringar av byggnadskroppar skapar karaktär av ”Tripp trapp trull”.

Litet takutsprång

Fristående byggnadskroppar med hög kvalite i materialval och utförande.

Stadsrum 4 Krematoriet och kyrkogården

Känslighet och riktlinjer:

- Visuella kontakter mellan karaktärsbyggnaderna bibehålls.
- Skala på nytillskott närmast stationshuset bör motsvara stationshusets höjd.
- Vid utförande av tillskott i miljön beaktas institutionernas dominerande färgsättningar av fasader och listverk/detaljer. Färgsättning kan avvika men bör harmoniera/underordnas.
- Flacka/platta takfall, släta och enhetligt färgsatta fasader är lämpligt som utgångspunkt för nytillskott.
- Karaktären som skapas av grönska och träd som inramar kyrkogården och som fortsätter in mot planområdet bibehålls.

Stadsrum 5 Fängelsebacken och stationsområdet

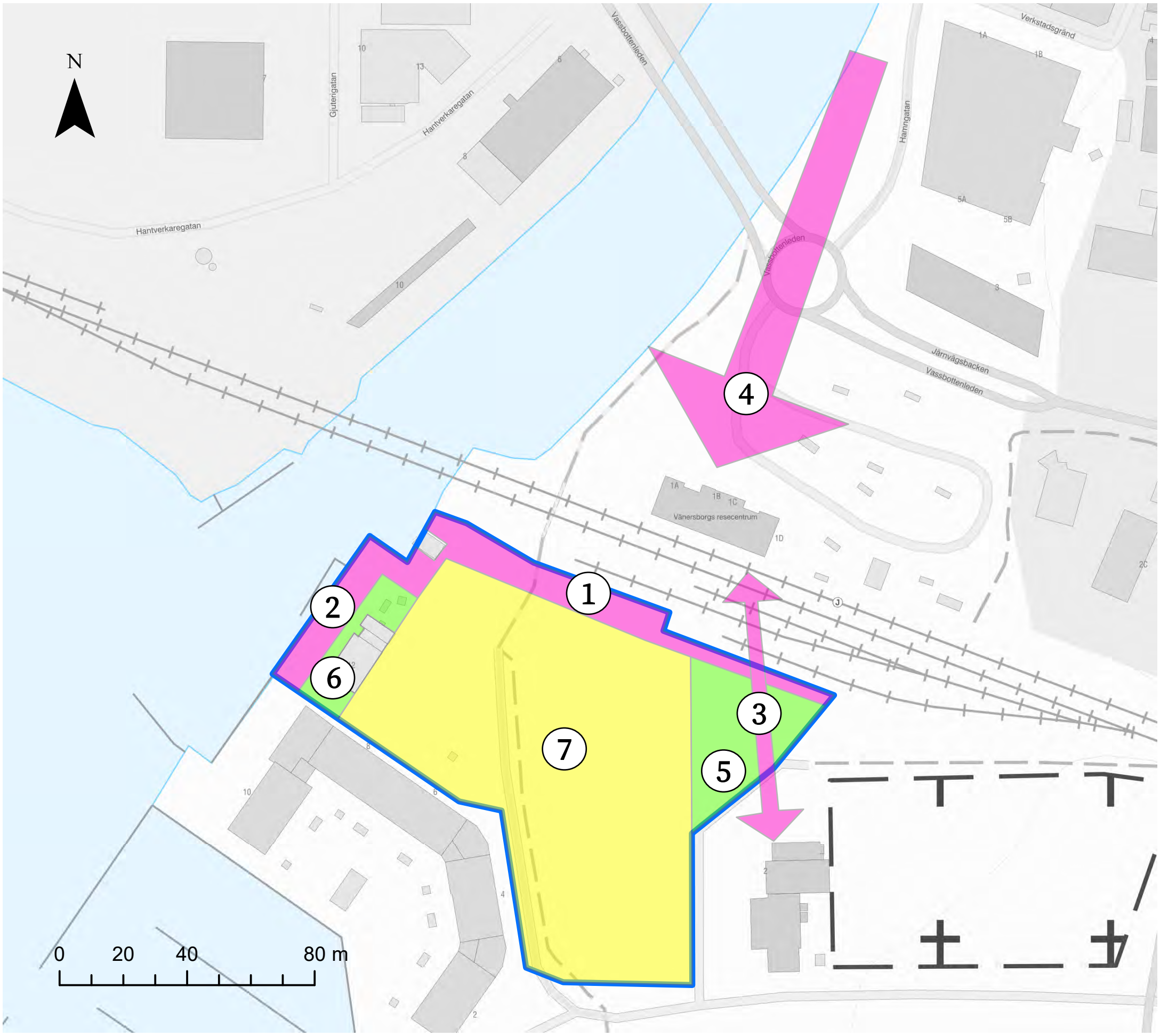
Känslighet och riktlinjer:

- Tillskott inom området utförs med underordnad/harmonierande färgsättning, materialval och takformer gentemot stationshuset. Det är viktigt att stationshusets särspräglande tak fortsatt kan urskiljas mot bakomvarande planerade nytillskott.

Stadsrummet Fängelsebacken och stationsområdet med värdefulla samband mot stationshuset och planområdet. Känsliga egenskaper med avseende på riksintresse markerade med röd text.

Samlad känslighet- och tålighetsanalys med riktlinjer

1. Närmast bangårdsområdet: Mycket känsligt för storskalig bebyggelse i vertikalled och horisontalled. Gångbro eller tunnel som förbättrar koppling över/under järnväg positiv ur kulturmiljösynpunkt.

2. Närmast hamnkanalen: Mycket känsligt för åtgärder som påverkar kajområdets karaktär, dvs kajernas öppenhet men också kajmurar med karaktäristiska pollare förbundna av kättingar.

3. Visuellt samband mellan äldre institutionsbyggnader: Mycket känsligt för storskaliga nytillskott som bryter dessa samband.

4. Visuellt samband längs Hamnkanalen mot stationshuset: Mycket känsligt att osynliggöra detta samband mellan hamn och järnväg genom att välja alltför ”dominanta” alternativt alltför historiserande materialval och utformningar. Viktigt att stationshusets särspräglande tak fortsatt kan urskiljas mot bakomvarande planerade nytillskott.

5. Yta mellan krematoriet och bangårdsområdet: Känsligt för nytillskott som inte anpassas till kyrkogårdens karaktär präglad av höga murar i natursten och grönska. Viktigt att gestaltning av ytan inkluderar viss grönska för att skapa en mjuk övergång till kyrkogård och krematorium.

6. Yta med lågskalig bebyggelse längs Hamnkanalen: Känsligt för ny bebyggelse som bryter befintlig låg skala - värdeskapande att hålla en lägre skala mot vattnet, positivt om byggnaden vetter mot vattenrummet och aktiverar kajområdet. Obs! Det är inte bebyggelsen i sig som är känslig, den har låga värden och tål rivning.

7. Övriga planområdet: Tåligt för nytillskott. Viktigt att inspireras av den ståtliga prägeln hos omgivande park- och kyrkogårdsmiljöer där träd och grönska inramar institutionsbebyggelsen och bidrar till ett varierat stadsrum.

Källförteckning

Kommunala planeringsunderlag

- Översiktsplan antagen 2017
- Fördjupad översiktsplan för Vänersborg och Vargön antagen 2017

Regionala och nationella kunskapsunderlag

- Riksintressebeskrivning, Vänersborg [P20], Riksantikvarieämbetet.

Litteratur

- Hedquist, Per (????). Från ”edskörsel” till cityhandel. Vänersborg:
- Corin, Carl-Fredrik, Hasselberg, Gösta & Liljewall, Britt (1944). Vänersborgs historia 1 Tiden t. o. m. 1834. Vänersborg:
- Corin, Carl-Fredrik, Hasselberg, Gösta & Liljewall, Britt (1944). Vänersborgs historia 2 Tiden 1834-1944. Vänersborg:
- Corin, Carl-Fredrik, Hasselberg, Gösta & Liljewall, Britt (1994). Vänersborgs historia 3 Småstaden som blev storkommun : drag i 1900-talets utveckling. Vänersborg: Vänersborgs kommun

GIS och kartor

Grundkartor

- Grundkarta, topografisk: Copyright Lantmäteriet Geodatasamverkan.

Digitala databaser

- Bebyggelseregistret. Riksantikvarieämbetet.

Historiska kartor (Lantmäteriet historiska kartor)

- Ekonomiska kartan 1965
- Häradsekonomiska kartan cirka 1880-tal
- Generalstaskartan 1850-tal
- Generalstaskartan 1930-tal
- 1600-tal

Nationella vägledningar och riklinjer

- Kulturmiljöers känslighet: metod för att bedöma kulturmiljöers känslighet i samband med vattenvårdsåtgärder som innebär fysiska miljöanpassningar vid sjöar och vattendrag. Riksantikvarieämbetet, 2019.
- Plattform Kulturhistorisk värdering och urval: grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet. Génetay, Cissela, Lindberg, Ulf, Riksantivkarieämbetet 2015.

Bilaga - Historiska kartor

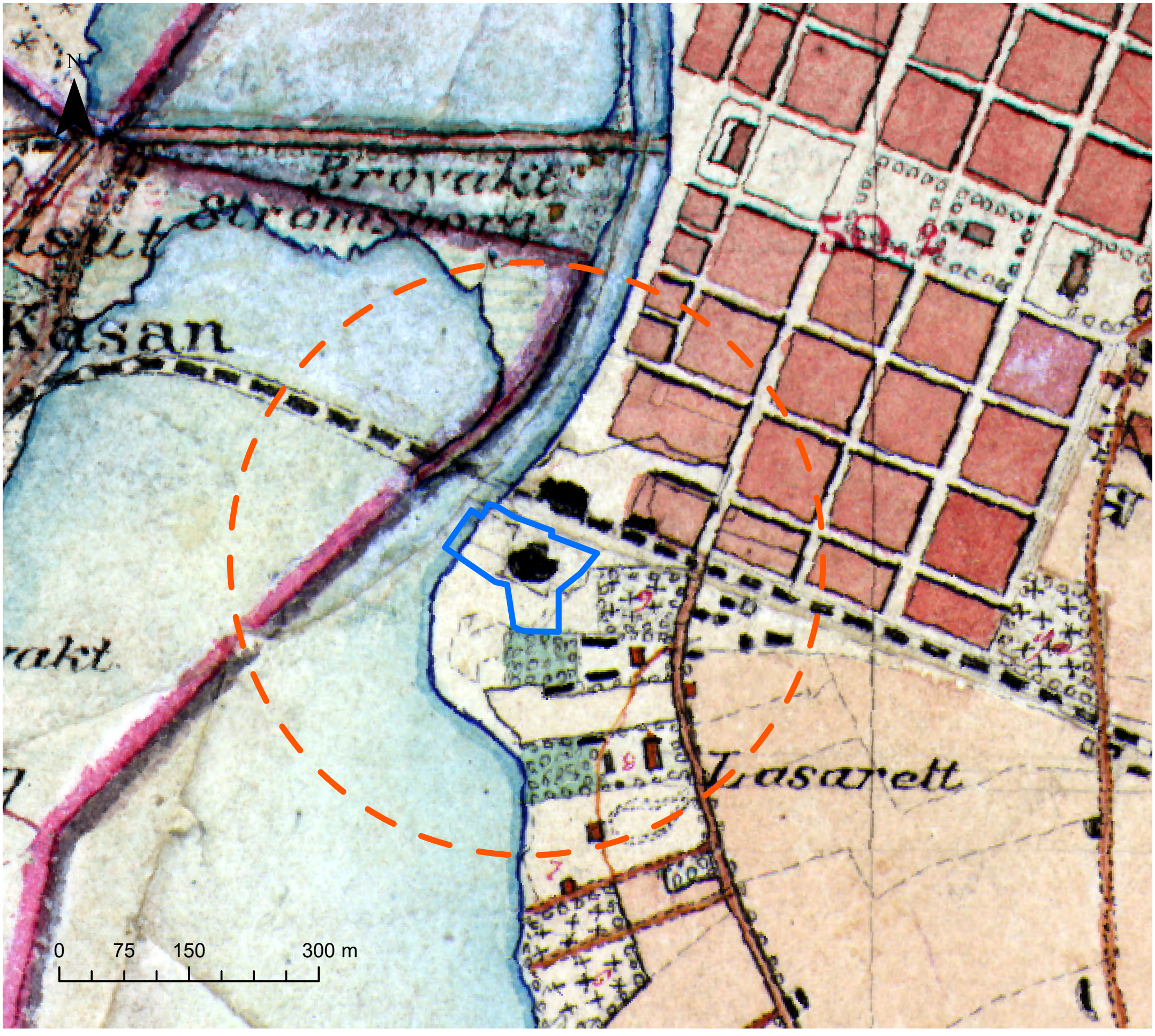

Utredningsområde Planområde

1600-tal.

1850-tal.

Utredningsområde Planområde

Ca 1880-tal.

Utredningsområde Planområde

Cirka 1930-tal.

Utredningsområde Planområde

1965.

Vänersborgs kommun